

KEKEME EDEBİYAT

MUSTAFA EVERDİ

HECE YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

1. Salzburg'da Kristalizasyon Kuramı / 9
2. Savaşları Kutsayan Tanrılar, Barışı Hatırlatan Edebiyat / 12
3. Kimlikler Üzerinden Edebiyat-Sanat / 17
  4. Endülüs Doğu mu Batı mı? / 19
  5. Eleştirinin Gözü / 25
6. Klasikleri Niçin Okumamalıyız? / 32
7. Modern Afrika Edebiyatı ve Abdürrezzak Gurnah / 40
  8. Yazar Var Yazar Var / 48
  9. Yazarlara Tahkiye Dersleri / 51
  10. Kılçık Atma Sanatı (I) / 55
  - Kılçık Atma Sanatı (II) / 57
  11. Vasat Risk Almaz / 61
  12. Dünya Edebiyatı / 64

II. BÖLÜM

1. Şiire Giriş / 69
2. Şairlere Şiir Yazma Dersleri I: / 71
  3. Şairlere Şiir Dersleri (Iı) / 73
4. Şairlere Şiir Yazma Dersleri (II) / 77
  5. Şiir Hayatımızı Nasıl Belirler / 81
  6. Şiirde Evrensellik / 85
  7. Yeni Şiir Neden Topallar? / 92
8. Dogma mı Digital mi? (Osman Özbahçe Şiiri) / 94
  9. Maraşla Hesaplaşmak / 105
  10. Felsefe ve Şiir / 109

III. BÖLÜM

1. Digital Edebiyat/Hibrit Hikâyeler / 115
2. Doğu-Batı Ekseninde Edebiyat, Sanat ve Düşünce / 121
  3. Ödül Afazisi / 124

4. Hipereleřtirmen Kimdir? / 131
5. Kitap Canavarı / 136
6. Hikâye-Öykü-Karakter (Kadın Öykücüler) / 141
7. Öykü İncelemeleri (Metaforik Çözümleme Denemeleri) / 150
B. Karganın Bilgelik Kitapları / 158
C. Necdet Ekici Hikâyelerinde Metafor ve İmge / 165
D. Nazlı Karabıyıkoğlu'nun 'Bir Hayvanın Hayvanca Kalbine' / 173
E. Sibel Eraslan'ın İskele Öyküsü Bağlamında Kadın Aşk Cinsellik / 181
F. Aykut Ertuđrul 'Makul Saatler' / 190
G. Güray Süngü; Açılım / 198
H. Mazbut Çocukların Dansı (Recep Seyhan) / 207
I. Sevdâ Deniz K./Sana Anlatacaklarım Var / 220
İ. İmdat Aşşar Hikâyesinde Abdal ve Efendi / 226
J. Elif-İskender-Şafak / 237

I. BÖLÜM

1. SALZBURG'DA KRİSTALİZASYON KURAMI

Bu ülkede sanatçı, edebiyatçı, düşünür olmak zor zanaat. Çıkmıyor, çıkmaz da zaten. Çıkanlar da benim gibi kekeme. Mümkünatı yok. Kemal Tahir gibi konuşayım.

Olmazların keşiştiği yerdeyim.

Salzburg'u geziyordum katıldığım bir tur sayesinde. Turist ilk defa gördüğü şehre, mimari eserlere, kıvrılarak akan ırmağa, kalenin burçlarına, müzede bulunan işkence aletlerine bakar. Düşünmeye zamanı mı var?

Şaşırarak ve hayrete düşmek dururken düşünmek, gördüklerimizden hayata dair çıkarımlar yapmak hele hele felsefi bir tez ya da metafora ulaşmak ne kadar uzaktı bana.

Salzburg'da tuz ve turistik eşya almak için oradan oraya koşarken tuz madenine düşen ağaç dalından bir metafora ulaşmak? Aşkı açıklayan bir teori geliştirmek? Ne mümkün.

Bu duyarsızlığım karşısında utanç mı duymalıyım? Yoksa batılılar anın ve ayrıntının içinden paradigma kuran, felsefi kuramlara ulaşan ve kendine güven eğitiminden geçen insanlar, diye hayran mı olayım? Dudak büküp zaten sömürgeci, gasp edilmiş zenginlikle şımaranlar diye nefretle mi bakayım olup bitenlere?

Kendime bakıp iç mi geçirmeliyim? Özeleştiriyeye yönelip milli eğitim müfredatını mı suçlayayım? Omzuma binen bu ülkenin getirdiği yüklerin, vatan millet Sakarya edebiyatının hamasetine mi bindireyim? Hatta bu tezgâhtan geçen biri olarak yine de iyi bir yerde olduğuma şükür mü etmeliyim?

Neyse ki Stefan Zweig de benim gibi hayıflanıyordu. Yıllardır Salzburg'da yaşamıştı. Stendhal'in bir kere gördüğünü o her gün görüyordu. O halde o niye böyle bir metafora ulaşamamıştı?

Stendhal 1818 yazında arkadaşı Madame Gherardi ile birlikte Salzburg'daki Hallein tuz madenine gider. Burada madene atılan ağaç dallarının bir süre sonra nasıl kristal dallara dönüştüğünü görür. Bu olayı ikili ilişkilerle ilgili bir metafor olarak geliştirir. Bir ağaç dalının tuz madeninde zamanla kristal bir dala dönüşmesini "aşkın doğuşuna" benzetir. Âşık olan bir insanın karşısındakinin özelliklerini farklı gözlerle görmeye başlamasını ve mükemmelleştirmesini bu metafor ile anlatır.

(Stendhal kristalizasyonu "insan zihninin seilmeye başlanan (-maşuk-Tanrı- Peygamber-âşık olunan) da yepyeni mükemmellikler keşfetmeye başlaması" olarak tanımlanır.)

Zweig ben nasıl bunu bir eserimde anlatamadım, Stendhal'i okumadan önce diye dövünür. (S. Zweig, *Kendi Hayatının Şirini Yazanlar*, s.224 İş Bankası Yayınları) Onu okuyunca bende bir rahatlama. Sadece doğunun kusuru değilmiş demek ki. Ya da benim kişisel eksikliğim.

Doğu-batı farketmez, insanlardan bazıları ayrıcalıklı, zeki ve disiplinli. Benim kusurum derin bir düşünür, bir şeyi sonuna kadar, başkalarının yerine düşünebilmeyi kesinlikle aklına getirmeyen biri olmak. Hiçbir zaman tesadüfen karşılaştığı bir şeyin devamını getirecek disiplinli bir eğitimden geçmemiş olmak.

Bari unutmamak için bir temrin yapayım istedim. Bir cümle içinde kullanayım, hem hanıma iltifat etmiş olurum. Hanıma dedim ki 'sen benim tuz madenime düşen taze bahar dalısın. Sen tuz madenisin, ben içine düşen odun!'

-Hah, şunu bileydin, diye gülmeye başladı. Hakkımda yıllardır düşündüğünü nihayet onayladığıma, haklılığını kabul ettiğime yordu.

İnsanın yanında Madame Gherardi değil de Züleyha olursa böyle bir sonuç doğal elbette.

Anladım ki dal-odunu geç, 'kereste' ile ilgili bir teori arama zamanım gelmiş de geçiyor.

Karşı koymak onun temel özelliği idi, bağımsızlık ise en büyük tutkusu. Kendi çağının sınırlarında yaşayan kişi, onunla birlikte ölür. Ve insan gerçek varlığını ne kadar koruyabilirse, gelecek kuşaklara da o kadar çok şey bırakabilir kendinden.

Ne kusur buluyorum, ne de onaylıyorum, sadece gözlemliyorum.

Kesin doğrular olarak sadece gelenek vardır. Bu nedenle toplumlar muhafazakâr kitlelerden oluşur. Ben kendi kültürüne eleştirel bakarken, batı edebiyatını tam anladığımdan da emin değilim. Sanki bu dünyada turistim.

Ruhun bu umursamaz “turisti” zahmetli ve uzun soluklu düşünmeyi, bir şeyler yaratmayı, inşa etmeyi cömertçe ve rahatlıkla psikolojinin mezarcılarına, tutkalcılarına, işçilerine bırakır. Bir cesaretle kalemi elime aldım ve edebiyatın meselelerini kendime dert edindim. Ne kadar isabet ettiğime otoriteler ve okuyucular karar verecek.

2. SAVAŞLARI KUTSAYAN TANRILAR, BARIŞI HATIRLATAN EDEBİYAT

Yeryüzünde bu kadar zulüm-kötülük-işkence savaş gören insanlar, Tanrıya inancını bile kaybedebilir. “Av Mevsimi” filminde “insan bu kadar kötülük bilmez. Tanrı öğretiyor bunu” diyordu. Kutsal davalar insanın insana zulmünü, katlini, işkencesini haklı ve meşru gösterir. Ya da insanlar yapıp ettiklerine dinden meşruiyet sağlamak, onay almak isterler.

Din adamları topluluğu da bu konuda önemli bir rol oynar. Doğudaki anlayış inananlar nasıl Tanrıya boyun eğmekle mükellefse kâfirler de Müslümanlara baş eğmek zorunda.

İnsan Tanrıya itaatle yükümlüyse, doğadaki başka her varlık da insana boyun eğmek zorunda. Dünya insan için yaratıldı önyargısının sonucu bu anlayış.

Dinler doğaüstüne ilgileri çekerken doğaya yönelen darwinizmle, pozitivizmle insanlığın geldiği nokta bu. Özellikle çağımızda bu önermenin ikinci yarısına daha çok inanmış gibiyiz. Tanrı olsun olmasın, insan doğaya hâkim olmalı.

Söylediklerimizin değil yaptıklarımızın ortaya çıkardığı gerçek ve dokunulabilir dünyada birçok kişi -arada bir, toplumsal uzlaşmanın gerektirdiği üzere zamanın gözde tanrılarına göstermelik bir selam göndererek - yaratılışın tanrısı olmaya özeniyor.

Gerçekte insanlıkla ilgili her türlü gelişim, kabul edilmiş otoritelerin sorgulanabilir olmasına bağlıdır, daha üstün bir güce tamamen boyun eğmek kişiyi sorumluluktan, şüpheden ve kaygıdan koruduğundan oldukça çekicidir.

Hiç kimse yemek yemeden ve su içmeden kırk gün yaşayamaz. Söz edilen kırk sayısı ilk olasılıkla, İsrailoğullarının Mısır'dan kaçıp çölde yaşadıkları kırk yıla imayla ilgilidir.

Kur'an Tevrat'a İslamiyet Museviliğe yakındır.

Yahudi bile olsa edebiyatta yazarı seversiniz. Yetmez Kafka ile Elias Canetti, Herman Broch'la üzülür, Zweig ile intihar etseydim dersiniz. Şimdi Netanyahu neyi imgeler Raşel Kori neyi çağrıştırır? Edgar Keret beni yüreğimden yakalıyor, Yılmaz Özdil nefrete sürüklüyor. Dün Korkusu ve Soğuk Sabun'da Nihat Genç; Türkiye'nin en büyük edebiyatçısı, siyasi yazılarda "cumhuriyet" dedikçe, kamp değiştirmenin savruluşunun nerede sona ereceğini kestirmek bile güç geliyor insana.

Üzerimdeki buz katmanı her gün biraz daha katlanıyor. Antartika gibi hissediyorum kendimi. Dünyanın bütün bilgilerini barındırıyor ama çok zahmetli bir ilgiden sonra ele geçecek. Bu nedenle bana dokunan bende cevher var sanıyor ama iflah olmuyor. Buna karşılık televizyon otoriteleri, dergi editörleri, suyun başındakiler yeteneksiz olduğuma iman etmişler. Bu çelişkili, farklı yargılar beni paramparça ediyor. Benimle konuşmaya başlayan, dünyayı unutuyor ama belediyeler yazardan saymıyor. Doğrusu imza günlerinde imzalayacağım, okuyucuların adını yazacağım bir kitabım da yok. Haklılar çağdırmamakta.

Bu kadar çok dergi olunca, sayfalar dolsun, benim gibi yazarcağızlar mutlu olsun diye yazılarımıza lütfen yer veriyorlar. Hijyenik veya steril aşklar dönemindeyiz. Açıklık olmayınca yazılarla süren bir cinselliğin yansımaları bunlar. Arada gerçekten kaliteli kadın-kız yazarlar da kalabalıkta fark edilemiyor. Kadınları iltifata boğan, yazılarını kitaplarını ögen profesyonel yazarlar var. Böyle beğeniler artınca kalite ile hevesler birbirine karışıyor, aradaki nitelik-niceliği ayırmak zorlaşıyor. Okumak da. O yüzden ben ilk birkaç satırda beni yakalayabilenleri okuyorum. Böyle böyle kendimi otorite gördükçe kendi yazdıklarına en ağır eleştiriye yine ben yapıyorum. Cesaretim kalmıyor kitap yayınlamaya.

Telif

Telif ödeyenler birkaç yazımdan birine ödeme yapıyorlar. Hangisine olduğu belli olmayınca kafayı yıyorum. Acaba hangisi revaçta, başarılı ki telif ödenen ödenmeyen gerçeği ile karşı karşıyayım. Her yazar bu işkenceyi çeker ama ben on kat daha fazla muzdaribim. Çünkü facebook yazılarım dışında hiçbirinden yankı alamıyorum.

Yazdıklarım benim mi? Çoğunu yürütüyorum meşhur yazarlardan. Yine de yazılarıma ağlayıp gülebiliyorsam üzerimdeki etkisi benim; okuyucu da benim aynadaki görüntüm. Yoksa bu kadar derin sessizliği ben gerçekleştiremem. Benden değil, belki sayıklama halindeki seslerdir diye anlıyorum. Kimse de Nobel almamışsan sayıklamana edebi bir yorum getirmez.

Bir ara dergilere kadın ismiyle öyküler gönderdim. Teşvikler geldi. İçimdeki anima- animus beni yanıltıyor. İçimdeki kadın yazsa bütün bunları keşke, diyorum. Beni tanıyanlar maskülen üslubumu anında anlıyor. Bu kadar kaba, kalın maço söyleme kadınsı zarafeti nasıl içereceğim bilemiyorum. Bilsem belki güzel eserler çıkar. Yusuf karşısında kadınlar parmaklarını kesmişti. Ben kellemi keseceğim ama uğruna çöle düştüklerim Leyla çıkmadı. Hep Therese'ler beni buluyor. Dr. Kien bile değilim ama Thereseler kaderimiz sanki.

Gençlere Öyküden Yaşlılar

'Dahi bir delikanlının düşleyip başardığı bir şeye, yaşlılığın eşiğindeki bir edebiyat adamının alçakgönüllülükle öykünebileceğini' söyleyen Borges gibiyim. Öykünmek de işim tabii. Yoksa onun kadar gizemli ve büyük geleneğin anlatıcısı olamadım. Çok istediğim halde.

Anlatmak-İnanmak

Öykülerim, 1001 Gece Masalları gibi oyalamak ve coşturmak amacını taşıyorlar, inandırmak arayışında değiller. Binbir Gece Masallarındaki hoşgörü-rahatlık-cinsellik tanımları bugün müstahcen kabul ediliyor.

Şimdi herkes, şöhretli öykücüler, inandırmak, hatta Kuran

tefsirini edebiyata içermek istiyor. Onlar konjonktürün etkisiyle de baş tacı edilince benim yazdıklarım Şeytan Ayetleri gibi görülecek. Humeyni fetva yayınladı, Salman Rüşdi'nin öldürülmesi için. Ben onun söylediklerine siyer-tefsir kitaplarında da rastladım. Neden bu kadar mürtedi öldürmek coşkusu var dindarlarda?

Din elimizden kayıp gidecek diye mi?

Müstehcen geleneğe aykırı belki. Benim anlatacaklarım dehşet uyandırır. Herkese, bütün ülkeye önceden haber vermeden anlatmaya başlamıyorum. Ancak benim için bütün haber kanalları tıkalı. Bu ülkenin, toplumun benden istifade edemeyeceği anlamına gelir. Televizyona çıksam, o zaman kulak verecek, devletliler arayacak, derdime çözüm bulacaklar. Orhan Pamuk olmayınca ansızın yola fırlamam bir kamyon altında son bulabilir muhtemelen.

Rüyaları kontrol edebilir miyiz? Rüyanın kendi gerçekliği vardır. Rüyadayken mantık çalışmaz. Bu nasıl mümkün olur sorusu sorulmaz. Uyanınca bu dünyadaki gerçekliğe kıyasla aykırı buluruz rüyada olanları. Edebiyat kendi gerçekliğini kuruyorsa, okuyucuyu buna inandırıyorsa rüya etkisi yapar. Ağaçlar hayvanlar konuşur, uçarız, astral seyahatler yaparız.

Borges "*edebiyat yönetilen bir rüyadan başka bir şey değil*" diyordu. Rüyalarımız klasiklerin yazıldığı dönem rüyaları değil. Katil balinalar, belgesellerle ev ahalisinden biri haline geldi. Aslanlar bütün hayatlarını en ince ayrıntısına kadar vakıf olduğumuz bir teşhire tabi tutuldu. *Afrika'nın Dışı*'nda bize egzotik gelmiyor artık. Kazablanka uzak-bilinmeyen bir şehir değil. Onun için Nobel edebiyat ödülü bile Çine-Japonya'ya Afrika'ya Mısra, Türkiye'ye kadar uzandı.

Biz hala geleneğin tekrarını bekliyoruz. Mazbut, edepli hikâyeler. Hiç kimse Özdenören'in *Kuyu*'sünü okumamış anlaşılın. Neredeyse çağdaş bir tefsir âlimi sayacaklar. Mustafa Kutlu vaiz muamelesi görecektir. Yazarlar, vaaz vermek için davetler alıyor belediyelerden.

Allaha kulluk eden başkasına kulluk etmez diyorlardı, ben de

inanıyordum buna. Ancak ya tapınağı şaşırılmışlar, ya da buldukları makamı tapınak sanıyorlar. Bu yüzden bizim gibi kullara, elimizde oylarımız, seçim günü dışında yüz veren yok.

Gazetede haberi çıkınca en sıradan insan için bile telefona sarılanlar, bizim doğurduğumuz eserlere ucube diye neuzubillah çekiyor, yandaşlık yapmayan yazarları da yok sayıyorlar. Çölde vaha arar gibi okuyucu aradığımız söylenemez. Ben yazayım da bir gün bir meraklı bulur ve hayret eder belki okuyunca.

3. KİMLİKLER ÜZERİNDEN EDEBİYAT-SANAT

Kimlik, bir toplumu benzerleriyle tanımlayan özellik. Türk, Müslüman, Osmanlı torunu olmak gibi. Kadın-erkek, hünsa cinsel kimliğimiz; muhafazakâr, solcu, ülkücü, marksist, kemalist dâhil olduğumuz grup kimliğimizdir. Kimlik 'biz' şemsiyesi altında toplanır. Bize benzemeyen ötekidir.

Bir yere aidiyet ve mensubiyet için kimliğe ihtiyaç duyarız. Çoğu zaman içine doğduğumuz ortamı ifade eder. Aile, okul, kıyla, örgüt, cami, devlet kimliklere vurgu yaparak sürüye dâhil eder insanları. Herkesle gelen düğün bayram olur, 'nerelisin?' merakı tanışmanın ilk sorusudur. Bize benziyorsa, biz'e dâhilse ortak bir saldırı ve savunma için kendimizi kalabalık hissederiz.

Kimlikten bakınca Rus MoskofTUR, Egenin öte tarafı Yunan'dır, İngiliz emperyalist, ABD zalimdir. Mabel Matez öteki, şeytan, sapıktır. Kemalist için çarşaf öcü, çarşafly için ruj sürmek Lilith olmanın alametidir. Toplumsal olan parçalı, dünya biz ve düşmanlarımız diye açıklanır, tanımlanır, tasnif edilir.

Oysa Dostoyevski, Çehov, Tolstoy okuyunca kimliğimize düşman olan Moskof insan olur, acılarına üzülür, sevinçlerine katılır hatta özdeşleşiriz o Rusla. Kazancakis okuyunca denize döktüğümüz, Venizelos'un torunları güzelleşir birden, yüreğimize alıp ısıtmak isteriz. Uzun bacaklı, kırmızı ceketli İngiliz, Dickens da bizim gibi acı çekiyor, neler yaşamış, diye neredeyse ağlamaklı oluruz.

72 millet nezdimizde bir olur. Kimlik ikinci planda kalır; girdiğimiz edebi-sanatsal iklimde kişilik ortaya çıkmaya başlar.

Birey olduğumuzu fark eder, sürüden uzaklaşır, kimlikler dışında/üstünde bir insan anlayışına ulaşır, insan olmaya yöneliriz.

İdeolojik edebiyat 'biz' anlayışını kimlikler üzerinden edebiyat-sanatla sürdürme inadıdır. Bu nedenle bizi tahkim etme muradındadır. Yargılayıp mahkûm etme derdindedir, anlamaktan önce. 'Biz'i inşa eden değerler geçmiştedir. Geçmişten gelen hatıra ile toplar çevresine okurlarını. O hatıralar geçmişin değer yargıları içinde anlamlı olabilir. Bugün bizi geleceği kurmaktan alıkoyan yüklere dönüştür belki de.

Zamanına seslenmeli, çağdaşlarına seslenmeli edebiyat-sanat. Geleceğe. Bunu başarabilmesi dünyayı anlamayı gerektirir, yargılamayı ve şeytanlaştırmayı değil.

Teknoloji, değişim, geleceğin dijital dünyası, emoji ile konuşmak, sosyal medya başlı başına tehlikeli, zararlı, yüzeyselliğe kapı açan gelişmeler değildir. Tehlikeli olan her şeye kimlikler üzerinden bakmaktır. Kimliği korumak savaş ister, sürekli uyanık Bekçi Murtazalar ister, ötekine yönelik linç kampanyaları ile beslenir.

Buradan bir sanat çıkmaz. Nitelikli bir edebiyat. Bütün dünya niye okusun o zaman seni. Biz dediğin mahalle, cemaat, grup örgüt dışında. Sınırlara hapsolmek, etrafına duvar çekmek, sanatçının, edebiyatçının işi değildir. Siyasal olanın parçalı dünyasına mermi taşımak hiç değildir. Sanat edebiyat kitlenin bir kısmını dehşete düşürüp tüylerini diken diken ediyorsa, bir kısmını hayran bırakıyorsa o zaman yeni bir şeyler söylemeye başlamış demektir. Kimliklerin üstünde kişiliklere bir değer ekli-yorsa. Kıvamını bulmak üzeredir.

O zaman bir türküyü kulak verelim en iyisi:

-Ben de bir insan olmaya geldim!

4. ENDÜLÜS DOĞU MU BATI MI?

Ötekini Anlatmak! (Afrikalı Leo)

Doğduğu Granada'dan Endülüs'ün düşmesiyle ayrılmak zorunda kalan, Fas'ta ilim tedrisat eden, görevi nedeniyle Fas, Afrika sahasında elçilik görevi ile dolaşan, Memluk-Osmanlı Sultanlıklarını gezen ve Akdeniz'de esir düşünce Roma'da hristiyan olan bir müslüman Afrikalı Leo. Daha doğrusu, müslüman ve hristiyanlığı hayatında tecrübe eden biri.

Giovanni Leone adıyla vaftiz edilen ama daha çok yazdığı *Vasfû Ifrikiyye* kitabı nedeniyle Leo Africanus adıyla tanınan, müslüman iken, Hasan el-Vezzan, hristiyan olunca Giovan Lioni Africano diye bilinen son Endülüslü.

Muhtemelen 1483 yılında Gırnata'da dünyaya geldi. Gırnata'nın İspanyollar tarafından ele geçirilip Benî Ahmer Sultanlığı'nın yıkılması (1492) ve müslümanların İspanya'dan çıkarılması üzerine ailesiyle birlikte Fas'a hicret etti. İlimlerdeki bilgisi, sonradan onun Vattâsî (Fas) Sultanı Muhammed el-Burtukâlî'nin yakınları arasına girmesini ve yüksek diplomatik görevlerde bulunmasını sağladı. Elçi sıfatıyla Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'le görüştü İstanbul'da.

Cerbe adası yakınlarında Sicilyalı korsanlar tarafından esir alındı, rönesansın güçlü papası X. Leon'a takdim edildi. Yaşamasının ancak Hıristiyanlığı kabul etmekle mümkün olabileceğini anlayan Vezzân bu yöndeki baskılara boyun eğince, papa ona Hıristiyan adı olarak kendi adını verdi. (TDV. İslam Ansiklopedisi)

Vasfi Ifrikiyye adlı kitabını basan G. Battista Ramusio onu